

CABINET CYNGOR GWYNEDD

Dyddiad y cyfarfod: 2 Ebrill 2019
Aelod Cabinet: Y Cynghorydd Gareth Thomas
Swyddog Cyswllt: Garem Jackson / Debbie Anne Williams Jones
Rhif Ffôn Cyswllt: 01286 679489
Teitl yr Eitem: Ail-Strwythuro Canolfannau Iaith Gwynedd

1. Y PENDERFYNIAD A GEISIR

- 1.1. Penderfynu sut i gyfarch yr angen i leihau £96,000 o gyllideb y Canolfannau Iaith ar sail y strwythur staffio presennol

2. Y RHESWM DROS YR ANGEN AM BENDERFYNIAD

CEFNDIR

- 2.1 Yn hanesyddol, cyllidwyd y Canolfannau Iaith drwy grant gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg, gyda'r Cyngor yn darparu'r arian cyfatebol. Pan ddiddymwyd Bwrdd yr Iaith Gymraeg, cyllidwyd y Canolfannau Iaith yn yr un modd drwy Grant y Gymraeg mewn Addysg (Llywodraeth Cymru) gyda'r Cyngor yn parhau i ddarparu arian cyfatebol.

- 2.2 Yn 2015, bu i Lywodraeth Cymru ddod â 11 o grantiau addysg yn un o dan y pennawd Grant Gwella Addysg (GGA); roedd hyn yn cynnwys Grant y Gymraeg mewn Addysg. Bellach mae Llywodraeth Cymru yn ariannu'r GGA drwy'r consortia rhanbarthol (GwE), gyda phob awdurdod yn cyfrannu arian cyfatebol i'r rhanbarth, cyn i'r GGA gael ei drosglwyddo o'r consortia rhanbarthol yn ôl i'r awdurdodau.

CYD-DESTUN

- 2.3 Wrth ystyried chwyddiant a gostyngiad blynyddol yn y GGA ers 2014/15, mae'r toriad termau real i'r GGA yn ei gyfanrwydd yn 34% - ond mae'r Canolfannau Iaith wedi eu gwarchod yn gyfan gwbl drwy'r holl doriadau hyn.
- 2.4 Yn 2018/19, bu toriad o 10% yn y Grant Gwella Addysg gan Lywodraeth Cymru. Golyga hynny, ddiffyg o £61,000 yng nghyllideb y Canolfannau Iaith yng Ngwynedd o 2018/19 ymlaen. Eleni, llwyddwyd i bontio'r diffyg hwn, er bod toriadau wedi bod i benawdau eraill o fewn y GGA, megis y Cyfnod Sylfaen.
- 2.5 Rhwng 2014/15 a 2019/20, mae'r Cyfnod Sylfaen (datganoledig o'r GGA) wedi gweld gostyngiad o 32%. Mae'r toriad o 32% mewn termau real cyfwerth â £1.2 miliwn, neu tua 70 o gymorthyddion dosbarth. Nid y Canolfannau Iaith yn unig sydd â chyfrifoldeb i drochi plant yn y Gymraeg, wrth gwrs, oherwydd yn unol â Pholisi Iaith Gwynedd mae'r trochi hefyd yn digwydd yn y Cyfnod Sylfaen.

- 2.6 Ar gyfer 2019/20, derbyniwyd newyddion gwell na'r disgwyl gan Lywodraeth Cymru ar gyfer y Grant Gwella Addysg h.y. derbyniwyd cadarnhad o setliad niwtral i'r GGA. Fodd bynnag, yn sgil chwyddiant i gyflogau a phensiynau athrawon, golyga hynny ddiffyg pellach yn y gyllideb ar sail strwythur staffio presennol y Canolfannau Iaith o oddeutu £35,000 o Fedi 2019 ymlaen. Dëallir nad oes eglurder o hyd am y modd y bydd Llywodraeth Cymru yn ariannu cynnydd mewn costau pensiynau athrawon, ac nid oes unrhyw arwydd ar hyn o bryd bod swyddi a ariennir drwy grant, megis athrawon y Canolfannau Iaith wedi eu cynnwys yn yr arian ychwanegol tebygol a ddaw i gyfarch y cynnydd yma mewn costau, ac nid oes eglurder ychwaith a fydd yr arian a dderbynnir yn cyfarch yr holl gostau. Gwyddwn fod y GGA sydd wedi ei ddyrannu eisoes gan Lywodraeth Cymru ar gyfer 2019/20 yn golygu setliad niwtral, ac felly byddai cyfarch unrhyw gynnydd mewn costau drwy'r GGA yn cyfateb i doriad arall.
- 2.7 Ar yr un pryd, mae Bwrdd Rheoli GwE wedi penderfynu cynnal adolygiad rhanbarthol o bennawd Y Gymraeg yn y GGA allai effeithio ar y dyraniadau cyllidol a roddir i'r Gymraeg i awdurdodau unigol i'r dyfodol.
- 2.8 Er mwyn cynnal sefyllfa staffio bresennol y Canolfannau Iaith o Fedi 2019 ymlaen, byddai'n ofynnol i'r Adran Addysg ganfod cyllideb amgen i gyfarch y bwlch ariannol. Nid yw'r Adran Addysg wedi adnabod ffynhonnell ariannol ar gyfer gallu gwneud hynny. Yn yr un modd, ni lwyddwyd i ganfod cyllideb amgen i gyfarch y bwlch ariannol yn sgil toriadau gwerth £1.2 miliwn i'r GGA yn y Cyfnod Sylfaen.
- 2.9 Er mwyn cyfarch y diffyg o £61,000 yng nghyllideb y Canolfannau Iaith yn sgil toriad yn y GGA yn 2018/19 a chynnydd o £35,000 mewn costau o Fedi 2019 ymlaen ar sail y strwythur staffio presennol, mae'r Adran Addysg wedi adnabod yr angen i ail-strwythuro'r gwasanaeth er mwyn gallu darparu'r un gwasanaeth i hwyrddyfodiaid y sir yn fwy cost effeithlon.

3. CYFLWYNIAD AC YSTYRIAETHAU PERTHNASOL

Y SEFYLLFA GYFREDOL

- 3.1 Mae strwythur staffio presennol y Canolfannau Iaith fel a ganlyn:

CANOLFAN IAITH	STRWYTHUR STAFFIO	UCHAFSWM NIFER DISGYBLION
Dolgellau	Arweinydd Cymhorthydd	8
Penrhyndeudraeth	Arweinydd Athro	16
Llangybi	Arweinydd Athro	16
Maesincla	Arweinydd Athro	16
Uwchradd Eifionydd	Arweinydd Athro	16
	Athro ôl-ofal	

3.2 Cyflogir yr arweinyddiaeth sydd yn cyfateb i bennaeth cynorthwyol mewn ysgol, ac mae'r athrawon yn derbyn lwfans CAD yn ychwanegol.

3.3 Mae patrwm niferoedd dysgwyr sydd wedi mynychu'r Canolfannau Iaith Cynradd dros y 5 mlynedd diwethaf fel a ganlyn:

Niferoedd disgyblion Canolfannau Iaith Cynradd Gwynedd fesul tymor 2013 – 2018					
TYMOR	Dolgellau	Llangybi	Maesincla	Penrhyn	Cyfanswm
CAPASITI	8	16	16	16	
Gwanwyn 2013	6	7	13	11	37
Haf 2013	8	7	13	15	43
Hydref 2013	9	13	15	13	50
Cyfanswm 2013	23	27	41	39	130
Gwanwyn 2014	8	8	14	15	45
Haf 2014	26*	4*	16	10**	64
Hydref 2014	8	10	14	14	46
Cyfanswm 2014	42	22	44	47	155
Gwanwyn 2015	8	11*	11	14	44
Haf 2015	9	4*	15	15*	43
Hydref 2015	7	12	9	17	45
Cyfanswm 2015	24	27	35	46	132
Gwanwyn 2016	8	10	13	16	47
Haf 2016	11	6	16	19	52
Hydref 2016	9	14	16	18	56
Cyfanswm 2016	27	30	45	53	155
Gwanwyn 2017	10	13	13	15	51
Haf 2017	7**	10	17	17	51
Hydref 2017	8	13	17	16	54
Cyfanswm 2017	25	36	47	48	156
Gwanwyn 2018	6 + 1*	14	15	11	47
Haf 2018	5 ** / 7 *	8	16	14	45
Hydref 2018	8	11	15	16	50
Cyfanswm 2018	22	33	46	41	142

* ôl-ofal **cyn Canolfan Iaith

Dyma niferoedd disgyblion Canolfan Iaith Uwchradd Eifionydd fesul tymor 2013-2018:

TYMOR	Eifionydd
Gwanwyn 2013	16
Haf 2013	17
Hydref 2013	13
Cyfanswm 2013	46
Gwanwyn 2014	13
Haf 2014	6
Hydref 2014	21
Cyfanswm 2014	40
Gwanwyn 2015	8
Haf 2015	13
Hydref 2015	13
Cyfanswm	34

TYMOR	Eifionydd
Gwanwyn 2016	9
Haf 2016	10
Hydref 2016	14
Cyfanswm	33
Gwanwyn 2017	18
Haf 2017	8
Hydref 2017	16
Cyfanswm	40
Gwanwyn 2018	14
Haf 2018	15
Hydref 2018	17
Cyfanswm	46

Y BROSES A WEITHREDWYD

- 3.4 Er gwaethaf y diddordeb eang a sylweddol sydd wedi ei fynegi ers rhai misoedd ar y mater yma, nid proses ymgynghori cyhoeddus yw hon, ond proses fewnol o ymgynghori gyda'r staff a'r undebau yn unig yn sgil y posibilrwydd o newid i'w hamodau cyflogaeth.
- 3.5 Y cam cyntaf a weithredwyd yn y broses oedd cynnal cyfarfod gyda'r staff ym mis Medi 2018 er mwyn eu hysbysu o sefyllfa gyllidol y Canolfannau Iaith o 2019/20 ymlaen. Yn ystod y cyfarfod, gwahoddwyd y staff i ddod ynghyd i ystyried ym mha fodd y gellir ail-strwythuro'r gwasanaeth i'r dyfodol i gyfarch y diffyg yn y gyllideb.
- 3.6 Yn dilyn y cyfarfod hwn, fe'n hysbyswyd nad oedd staff y Canolfannau Iaith yn awyddus i greu opsiynau eu hunain ar gyfer strwythur y gwasanaeth i'r dyfodol. Yn hytrach, eu dymuniad oedd i'r Adran Addysg ystyried a chreu'r opsiynau, gyda chyfle iddynt hwy fynegi barn a chyflwyno sylwadau ar yr opsiynau hynny.
- 3.7 Ar 24 Hydref 2018, cynhaliwyd cyfarfod rhwng yr Adran Addysg, Adnoddau Dynol, staff y Canolfannau Iaith, ynghyd â'u cynrychiolwyr Undeb i gyflwyno opsiynau er ystyriaeth ganddynt am gyfnod ymgynghori ffurfiol hyd at 30 Tachwedd 2018 (rhoddwyd estyniad i'r cyfnod ymgynghori ffurfiol hyd at 10 Rhagfyr 2018 ar gais un Undeb).

YR OPSIYNAU Y BU YMGYNGHORI ARNYNT

- 3.8 Fel sail ar gyfer yr opsiynau i ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith i'r dyfodol, lluniodd yr Adran Addysg y meini prawf canlynol:

EGWYDDORION		
1.	Nad yw'r ail-strwythuro yn cael effaith ar argaeledd y ddarpariaeth i hwyrddyfodiaid (h.y. bod yr un nifer neu fwy o ddysgwyr yn cael mynediad at y gwasanaeth)	✓
2.	Isafswm lefel staffio o 2 aelod llawn amser ymhob Canolfan Iaith	✓

3.9 Nodwyd hefyd nad oedd unrhyw un o'r opsiynau isod yn cynnwys unrhyw newid i'r ddarpariaeth ôl-ofal, gyda'r bwriad i roi ystyriaeth i'r ôl-ofal wrth symud ymlaen.

3.10 Dyma'r pedwar opsiwn y cynhaliwyd ymgynghoriad ffurfiol arnynt gyda'r staff a'r undebau:

Opsiwn 1

- Cau un Canolfan Iaith Gynradd.
- Cynyddu capasiti pob Canolfan Iaith i dderbyn 19 o ddysgwyr.
- Strwythur staffio o Arweinydd ac Athro ymhob Canolfan Iaith.

Opsiwn 2

- Pob Canolfan Iaith yn parhau'n agored.
- Capasiti Canolfan Iaith Dolgellau yn cynyddu i 16. Capasiti pob Canolfan Iaith arall yn aros yr un fath.
- Strwythur staffio o Arweinydd a Chymhorthydd ymhob Canolfan Iaith.

Opsiwn 3

- Pob Canolfan yn parhau'n agored.
- Capasiti Canolfan Iaith Dolgellau yn cynyddu i 16. Capasiti pob Canolfan Iaith arall yn aros yr un fath.
- Un Arweinydd ar gyfer yr holl Ganolfannau Iaith Cynradd, strwythur o Athro a Chymhorthydd ymhob Canolfan Iaith (ble na lleolir yr Arweinydd).
- Strwythur staffio o Arweinydd a Chymhorthydd yn y Ganolfan Iaith Uwchradd.

Opsiwn 4

- Pob Canolfan yn parhau'n agored.
- Capasiti Canolfan Iaith Dolgellau yn cynyddu i 16. Capasiti pob Canolfan Iaith arall yn aros yr un fath.
- Un Arweinydd ar gyfer yr holl Ganolfannau Iaith Cynradd ac Uwchradd, gyda strwythur o Athro a Chymhorthydd ymhob Canolfan Iaith (ble na lleolir yr Arweinydd).

3.11 Yn sgil yr ymgynghoriad ffurfiol a gynhaliwyd ar y pedwar opsiwn uchod, ac yn sgil ystyried sylwadau'r ymgynghoriad, cynhaliwyd ymgynghoriad arall gan ddilyn proses Adnoddau Dynol gyda staff y Canolfannau Iaith a'u cynrychiolwyr undeb ar yr opsiwn dan ystyriaeth. Daeth yr ymgynghoriad hwn i ben ar 8 Mawrth 2019.

3.12 Dyma fanylder yr opsiwn dan ystyriaeth y bu ymgynghoriad ffurfiol arno:

Opsiwn dan Ystyriaeth

- Pob Canolfan Iaith yn parhau'n agored.
- Un Arweinydd di-gyswilt ar gyfer yr holl Ganolfannau Iaith, gan allu addysgu yn unrhyw un o'r Ganolfannau Iaith yn ôl yr angen.
- Strwythur staffio o Athro a Chymhorthydd Lefel 4 ymhob Canolfan Iaith.
- Darpariaeth ôl-ofal yn dod yn rhan o ddarpariaeth graidd pob Canolfan Iaith

4. UNRHYW YMGYNGHORIADAU A GYNHALIWDYD CYN ARGYMELL Y PENDERFYNIAD

SYLWADAU'R YMGYNGHORIAD FFURFIOL A GYNHALIWDYD AR Y PEDWAR OPSIWN

4.1 Dilynwyd proses Adnoddau Dynol ar gyfer ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith, gan felly ymgynghori gyda'r staff a'r Undebau ar opsiynau ar gyfer strwythuro'r gwasanaeth i'r dyfodol.

4.2 Dyma grynodeb o sylwadau'r Undebau:

UCAC

Sylwadau cyffredinol:

Cadw lefel staffio yn 2 athro

Rhaid i'r athrawon fod yn:

- arbenigol ar gyfer 'trochi iaith' yn effeithiol
- brwdfrydig ac uchelgeisiol
- yn meddu ar iaith lafar o ansawdd
- gallu cynllunio gwersi byrlymus sydd wedi eu strwythuro'n ofalus i gyd-fynd â'r cwrs
- gallu adnabod ac ymateb i anghenion dysgwyr (ADY, problemau emosiynol ac ymddygiad)
- hyfforddiant a chynhaliaeth i athrawon a chymorthyddion ysgolion
- hyddysg o'r datblygiadau diweddaraf ym myd addysg
- gallu arwain canolfan yn absenoldeb y naill neu'r llall

Lleoliad y Canolfannau: Cyfle cyfartal – sicrhau bod pob ysgol o fewn cyrraedd rhesymol i Ganolfan Iaith.

Yn ychwanegol, derbyniwyd gohebiaeth gan yr Undeb a oedd yn gofyn am eglurder ar rai pwyntiau yng nghyd-destun yr ail-strwythuro, gan awgrymu yr angen i dreialu y gymhareb athro : cymhorthydd i 16 o blant yn gyntaf cyn gwneud unrhyw benderfyniad. Cwestiynwyd hefyd a oedd tystiolaeth neu unrhyw enghraifft genedlaethol sy'n profi'r ffaith fod cymhareb athro : cymhorthydd i 16 disgybl yn fodel effeithiol i gynhyrchu siaradwyr Cymraeg.

Nodwyd mewn ymateb i'r ohebiaeth fod y diffyg yn y gyllideb angen ei ganfod a'i weithredu erbyn Medi 2019, ac na fyddai cyfnod o dreialu yn galluogi gwireddu'r arbediad sydd ei angen yn amserol.

Dyma grynodeb o sylwadau UCAC ar yr opsiynau unigol:

Opsiwn 1

CRYFDER	GWENDID
<ul style="list-style-type: none">• 2 athro arbenigol• Llwyddiant y cwrs a'r gwasanaeth yn cael ei sicrhau• Canolfan yn parhau ymhob ardal o Wynedd	<ul style="list-style-type: none">• Canolfan Ch yn cau yn cael effaith ar yr ardal (ble lleolir y ganolfan).• Taith gynyddol o ran ysgolion i'r Ganolfan Iaith agosaf• 1 ardal heb Ganolfan Iaith• Colli swyddi athrawon arbenigol

Opsiwn 2

CRYFDER	GWENDID
<ul style="list-style-type: none">Lleoliad y Canolfannau – 1 ymhob ardal	<ul style="list-style-type: none">Colli swyddi athrawon arbenigolCynyddu cymhareb athro : disgyblAbsenoldeb yr arweinydd yn creu anhrefn:<ul style="list-style-type: none">- strwythur y cwrs- cyfrifoldeb am y dysgwr- cludiant- rhieniNi all athro llanw gamu i mewn yn ddieithrColli cyfleoedd i rannu arfer ddaGwanhau'r gynhaliaeth i ddysgwyr unigolStrategaeth ôl-ofal ddim mor effeithiol

Opsiwn 3

Yn ychwanegol i'r sylwadau ar gyfer Opsiwn 2:

CRYFDER	GWENDID
	<ul style="list-style-type: none">Canolfan A (Canolfan yr Arweinydd) yn aneffeithiol yn sgil y cyfrifoldeb am yr holl Ganolfannau Iaith.

Opsiwn 4

Yn ychwanegol i'r sylwadau ar gyfer Opsiwn 2 a 3:

CRYFDER	GWENDID
	<ul style="list-style-type: none">Canolfan A (Canolfan yr Arweinydd) yn aneffeithiol yn sgil y cyfrifoldeb am yr holl Ganolfannau cynradd ac uwchradd.1 Arweinydd yn gyfrifol am y cynradd a'r uwchradd heb ddealltwriaeth o un sector

4.3 NEU

Dyma grynodedb o sylwadau undeb NEU ar y pedwar opsiwn:

- Hanfodol osgoi teithio gormodol i ddisgyblion ac ni ellir cadw'r egwyddor bwysig hon pe byddai un o'r canolfannau'n cau. (Gwrthwynebu Opsiwn 1).
- Absenoldeb yr arweinydd yn creu anhrefn heb ail athro o safbwynt strwythur y cwrs.
- Ni all athro llanw gamu i mewn yn 'ddieithr'.
- Gwrthwynebu unrhyw weithredu ar y cynnydd mewn costau o £35,000 hyd nes y bydd eglurder sicr o'r angen i wneud hynny.

Yn ychwanegol, gofynnodd undeb NEU:

- Sut mae ail-strwythuro yn clymu efo amcanion strategol y Cyngor i hyrwyddo'r Gymraeg a'r polisi iaith?
- Pa drafodaethau a gynhaliwyd gyda phenaethiaid cynradd ac uwchradd?

4.4 **Canolfan Iaith Dolgellau**

Derbyniwyd sylwadau gan Arweinydd a Chymhorthydd Canolfan Iaith Dolgellau fel rhan o'r ymgynghoriad ar y pedwar opsiwn.

Dyma eu sylwadau ar Opsiwn 2 – Arweinydd a Chymhorthydd:

- Rydyn ni yng Nghanolfan Iaith Dolgellau wedi bod yn gweithredu Opsiwn 2, sef athrawes a chymhorthydd ers 2002, sef 16 mlynedd, a hynny yn llwyddiannus iawn.
- Rydym yn llawn gyda 100% o'n capasiti wedi ei lenwi bob tymor, ac ar adegau gyda mwy na'r capasiti o blant (hyd at 10).
- Rydym yn cyflawni gofynion y cwrs efo Athrawes a Chymhorthydd. Rydym yn gost effeithiol ac yn rhatach na'r opsiynau eraill sydd o dan ystyriaeth.
- Yr Athrawes sydd yn cyflwyno'r gwaith dysgu'r iaith a'r Cymhorthydd sydd yn cefnogi'r dysgu. Mae'r ddwy ohonom yn cydweithio yn y dosbarth.
- Mae Canolfan Iaith Dolgarrog yn gweithio fel 'Arweinydd ac uwch Gymhorthydd', ac mae'n nhw'n derbyn hyd at 12 o blant a dim mwy.

SYLWADAU'R YMGYNGHORIAD FFURFIOL A GYNHALIWDYD AR YR OPSIWN DAN YSTYRIAETH

4.5 Dyma grynoded o sylwadau'r undebau UCAC a NEU ar ran staff y Canolfannau Iaith ar yr opsiwn dan ystyriaeth.

Derbyniwyd sylwadau penodol ar rai materion addysgol yn cynnwys yr angen i ystyried y trefniadau yn ymwneud â'r nifer o blant fyddai'n cael eu haddysgu mewn dosbarth. Mae UCAC yn awgrymu y gellir peilota cynyddu'r gymhareb athro : disgybl ond y dylid gwneud hynny wedi astudiaeth broffesiynol lawn fydd yn sicrhau nad yw'r effaith yn negyddol. Mae'r undeb yn nodi yn ogystal y pwysigrwydd o ofalu bod unrhyw newid i'r drefn bresennol yn cael ei weithredu trwy adnabod tystiolaeth o arfer dda ar gyfer y maes.

Roedd sylwadau hefyd yn cyfeirio at y pwysigrwydd o dderbyn eglurder ar rai materion ymarferol yn ymwneud â gwaith dydd i ddydd y cymorthyddion lefel 4, yn cynnwys yr angen i fedru ymgymryd â'r tasgau i addysgu'r plant yn llwyddiannus. Yn sgil hyn, nodwyd pryder ynglŷn â'r amserlen arfaethedig i weithredu'r opsiwn dan ystyriaeth erbyn Medi 2019. Nodwyd hefyd wrthwynebiad i'r egwyddor o gyflwyno cymhorthydd yn hytrach nag athro i'r Canolfannau Iaith.

Rhoddodd yr Undebau sylwadau yn ymwneud â rôl a chyfrifoldebau cyffredinol yr athro a rheolaeth y canolfannau, yn cynnwys sut y dylid gosod lefel cyflogau athrawon wedi ei fesur yn erbyn y newid mewn dyletswyddau. Cyfeiriwyd yn benodol at yr angen i ystyried taliadau cyfrifoldeb CAD, yn unol â'r Ddogfen Gyflog ac Amodau Athrawon 2018. Codwyd hefyd y pwysigrwydd o adnabod y gwaith mae arweinyddion ymhob Canolfan yn eu gwneud, ynghyd â'u rôl yn meithrin perthnasoedd proffesiynol pwysig ar sawl lefel, ynghyd â'r angen i wneud penderfyniadau pwysig ar lefel leol. Bydd angen ystyried yn ymarferol y trefniadau ar gyfer rheolaeth y canolfannau yn y modelau o dan ystyriaeth wrth hefyd sicrhau diogelwch a lles y plant. Nodwyd yr angen i ystyried yr heriau posibl ynglŷn a rôl yr Arweinydd i fod yn gyfrifol am y ddarpariaeth gynradd ac uwchradd ac unrhyw wahaniaethau oddi mewn y ddau gwricwlwm.

Yng nghyd-destun y rôl Arweinydd newydd a gyflwynwyd fel gwelliant yn yr opsiwn dan ystyriaeth, roedd UCAC yn cydnabod bod dadl ar gyfer dod a haen rheolaeth o'r newydd i'r strwythur. Er hynny, nid oedd UCAC yn gallu cefnogi sefyllfa ble mae disgwyl i arweinydd fod

yn gyfrifol am y ddarpariaeth gynradd ac uwchradd. Roedd undeb NEU o'r farn na all un person fod ag arbenigedd i ateb gofynion o'r ddau sector.

Mewn perthynas â threfniadau'r ddarpariaeth ôl-ofal, nododd UCAC y byddai'n "anodd iawn gweld sut fydd modd rhyddhau athro neu gymhorthydd i wneud yr ôl-ofal yn ystod y cwrs". Derbyniwyd sylwadau tebyg gan NEU yn gofyn sut y byddai modd "...rhyddhau athrawes neu gymhorthydd i ymweld â chyn-ddisgyblion - heb gael llanw i gymryd ei lle". Awgrymwyd y byddai'n ddefnyddiol derbyn gwybodaeth bellach ar sut fyddai'r weledigaeth yn medru diwallu'r angen.

Nododd undeb NEU bryder am amseru unrhyw newid yng nghyd-destun yr angen i baratoi ar gyfer y cwricwlwm newydd, yn arbennig felly yn y Ganolfan Iaith Uwchradd.

Parthed y sefyllfa gyllidol, gofynnwyd sut fyddai'r ail strwythuro yn sicrhau arbedion yn y tair blynedd nesaf.

CLORIANNU'R OPSIYNAU Y BU YMGYNGHORI ARNYNT

Mae pob un o'r opsiynau y bu ymgynghori arnynt ar gyfer ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith yn arwain at gynyddu'r gymhareb athro : disgybl o 1 : 8 ymhob Canolfan i uchafswm o 1 : 16 (ar wahân i Opsiwn 1, sydd yn cynyddu'r niferoedd plant i 19 ymhob Canolfan (gan hepgor un Canolfan), er mwyn gallu cadw'r strwythur staffio presennol o ddau athro).

Gan nad oes astudiaeth gyfredol o hanfodion y gymhareb disgybl : athro o 1 : 8, a chan mai rhuglder iaith y disgyblion a'u gallu i ymdoddi i iaith naturiol ein hysgolion yw deilliant y Canolfannau a'r modd y mesurir y llwyddiant hwnnw, nid yw'r Pennaeth Addysg o'r farn y byddai unrhyw effaith o sylwedd ar ansawdd y ddarpariaeth wrth gynyddu y gymhareb athro : disgybl gyda chefnogaeth cymhorthydd lefel 4 i hyd at 16 o blant. Yn ystod yr ymgynghoriad bu i Ganolfan Iaith Dolgellau ddarparu tystiolaeth eu bod wedi llwyddo i drochi hyd at 10 o blant gan ddilyn y model yma, ac nid oes unrhyw dystiolaeth bod y 10 plentyn yna yn llai rhugl eu Cymraeg neu wedi profi trafferth i ymdoddi i gymdeithas naturiol y fam ysgol.

Er cynyddu'r gymhareb athro : disgybl, yr un fyddai'n disgwyliad ar y Canolfannau Iaith i drochi plant yn y Gymraeg, oherwydd o ystyried y gyfundrefn addysg gyfan, ystyrir fod uchafswm o 16 o blant o dan ofal un athro gyda chefnogaeth cymhorthydd dysgu lefel 4 yn ddarpariaeth deg. Eisoedd o fewn y strwythur presennol, gweithredir y gymhareb 1 : 16 ar gyfnodau er mwyn rhyddhau'r ail athro. At hyn, mae'r opsiwn dan ystyriaeth yn galluogi cymhareb athro : disgybl hyd yn oed yn fwy hael na'r gymhareb bresennol ar adegau i unrhyw Ganolfan Iaith, wrth i'r Arweinydd gamu i mewn i rôl yr ail athro mewn Canolfan. Pan ddigwydd hynny, golyga y byddai'r Ganolfan Iaith honno gyda dau athro a chymhorthydd lefel 4 i oddeutu 16 o blant, sydd yn gymhareb hael iawn iawn. O ganlyniad, pe gweithredir unrhyw un o'r opsiynau y bu ymgynghori arnynt, yr un yw'r disgwyliad o ran ansawdd y ddarpariaeth a'r canlyniadau o ran llwyddiant i drochi plant yn y Gymraeg.

Yn yr un modd, pan sefydlwyd y Cyfnod Sylfaen, roedd gofynion Llywodraeth Cymru yn nodi'r angen i anelu at neu gyflawni cymhareb o 1 : 8 disgybl ar gyfer blwyddyn Meithrin a Derbyn, ac i 1 : 15 ar gyfer Blwyddyn 1 a 2. Yn sgil y toriadau enbyd sydd wedi bod i'r Cyfnod Sylfaen o £1.2 miliwn, sydd yn cyfateb i 70 o gymorthyddion, mae ein hysgolion wedi mynd ymhellach i ffwrdd o gymarebau Llywodraeth Cymru. Er hynny, yr un yw'r disgwyliad ar ein hysgolion i gyflawni a chyrraedd yr un safonau er gwaetha'r toriadau, ac o ystyried proffil arolygiadau presennol ein hysgolion cynradd, llwyddir i gyflawni hynny i raddau helaeth.

Mae'r Canolfannau Iaith yn darparu gwasanaeth i blant CA2 a CA3 yn bennaf, sef plant 7-14 oed. Yn sgil toriadau di ben draw sydd wedi bod i'r gyfundrefn ysgolion ers nifer o flynyddoedd, gwelir bellach ddosbarthiadau o 30 a mwy yn CA2 o dan ofal un athro yn aml heb gymhorthydd, ynghyd â nifer o athrawon yn CA3 yn dysgu pynciau nad ydynt yn arbenigwyr ynddynt. Er hyn, mae safonau CA2 a CA3 yn parhau'n gadarn dda dros gyfnod treigl.

O ystyried yr uchod felly - yn yr un modd a'r Cyfnod Sylfaen, CA2 a CA3 - o weithredu unrhyw un o'r opsiynau y bu ymgynghori arnynt, disgwylir i'r Canolfannau Iaith gyflawni yr un safonau a chynnal yr ansawdd o ran trochi plant yn y Gymraeg.

4.6 **SYLWADAU'R PWYLLGOR IAITH**

Gwnaethpwyd cyflwyniad gerbron y Pwyllgor Iaith ar ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith. Roedd y cyflwyniad yn cynnwys manylion am sefyllfa gyllidol y Canolfannau Iaith, yr opsiynau y bu ymgynghori arnynt, ynghyd â phrif negeseuon o'r ymgynghoriad a gynhaliwyd gyda'r staff a'r undebau ar yr opsiynau hynny.

Nododd y Pwyllgor Iaith bryder am ansawdd yr addysg os bydd rhaid dewis un o'r opsiynau y bu ymgynghori arnynt. Nodwyd hefyd wrthwynebiad y Pwyllgor Iaith i'r opsiynau a ddarparwyd gan yr Adran Addysg.

4.7 **SYLWADAU'R PWYLLGOR CRAFFU ADDYSG AC ECONOMI**

Cyflwynwyd adroddiad gerbron y Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi ar ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith, yn cynnwys manylion am y broses ymgynghori a weithredwyd, yr opsiynau a gyflwynwyd, ynghyd â sylwadau'r staff a'r undebau ar yr opsiynau hynny.

Nododd y Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi eu bod yn ddiolchgar am y diweddariad o'r hyn sydd wedi digwydd gyda'r ymgynghoriad mewnol, a'r gwerthfawrogiad clir o'r gwaith a wneir gan y Canolfannau Iaith.

Serch hynny, nid oedd neges glir o'r pwyllgor hwn ynglŷn â'r datrysiaid i'r diffyg ariannol, ond bod rhai negeseuon penodol gan y pwyllgor i'w cyfeirio i'r Adran Addysg, sef:

- Pryder nad oedd yr un o'r egwyddorion a oedd yn sail i'r opsiynau a gyflwynwyd i bwrpas ymgynghori yn cynnwys sicrhau cadw ansawdd y ddarpariaeth i'r dyfodol, a bod pwyslais gan y pwyllgor i gynnal asesiad effaith cydraddoldeb ar yr opsiynau, a bod lle i fesur yr ansawdd ac effaith unrhyw newid ar y ddarpariaeth o hyn ymlaen.
- Pryder ynglŷn â'r newid posib yn llwyth gwaith y sawl sy'n gweithio yn y Canolfannau Iaith, ond bod y pryder hwnnw ar draws yr holl ystod o wasanaethau a ddarperir gan yr Adran Addysg ymhob ysgol, a bod y gymhareb disgybl/athro ymhob dosbarth yn fater sydd angen edrych arno hefyd. Ar yr un pryd, roedd pwyslais ar yr angen i gael 2 athro/athrawes yn y Ganolfan Iaith Uwchradd.
- Cefnogi parhad y trafodaethau mewn ymgais i ddwyn perswâd ar Lywodraeth Cymru i barhau i roi mwy o arian ar gyfer cefnogi'r Gymraeg o hyn allan.
- Derbyn bod y grant yn cael ei dorri, ac er y byddai'n well gan bawb petai hynny ddim yn bod, mae'r pwyllgor yn annog yr Adran i edrych ar unrhyw ffynonellau eraill posib', boed hynny'n arian grant ychwanegol, neu ba ffynhonnell bynnag. Er hynny, derbynnir yn llwyr fod yr ysgolion wedi cymryd toriadau sylweddol a pharhaus dros amser bellach, ac er yn opsiwn, nid oedd y pwyllgor yn dymuno edrych ar yr ysgolion i gyllido hyn. Yn ogystal, nodwyd pryder am ganlyniad adolygiad GwE o'r Gymraeg ac unrhyw oblygiadau pellach i gyllid y Canolfannau Iaith.

4.8 **CYNGOR LLAWN**

Yn y Cyngor Llawn, ar 7 Mawrth 2019, cyflwynwyd cynnig yng nghyd-destun y Canolfannau Iaith, addaswyd y cynnig hwnnw, a dyma'r hyn a basiwyd yn derfynol:

PENDERFYNWYD, gan gydnabod a chondemnio yn llwyr y toriadau ariannol erchyll mae Llywodraeth Cymru wedi orfodi ar gynghorau lleol, yn benodol y toriad i'r grant gwella addysg i Wynedd, ac mai mater i'r Cabinet yw unrhyw benderfyniad ar y mater, bod y Cyngor hwn yn gwrthwynebu'n gryf unrhyw gynllun neu fwriad i newid cyfansoddiad, trefniadaeth na staffio Canolfannau Iaith Gwynedd fyddai'n cael effaith andwyol ar eu gallu digamsyniol i ddysgu'r Gymraeg mewn cyfnod byr i fewnfudwyr ac i gymathu'n hwylus i ethos Gymraeg ein hysgolion. Mae'r Cyngor hefyd yn galw ar y Cabinet i sefydlu trefn fonitro gref - boed newid neu beidio - er sicrhau'r canlyniadau gorau bosib i'r dysgwyr. Yr ydym, fodd bynnag, yn datgan y byddai israddio swyddi athrawon a'u troi yn swyddi cymorthyddion yn niweidiol ac felly yn andwyo ar allu'r unedau i ddysgu'r Gymraeg yn effeithiol, ac felly, ein bod yn gofyn i'r Cabinet sicrhau bod yr adnoddau angenrheidiol ar gael er mwyn sicrhau nad yw hynny'n digwydd.

5. **CAMAU NESAF AC AMSERLEN**

5.1 Y prif negeseuon o'r Pwyllgor Iaith, y Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi, ynghyd â'r ymgynghoriad ffurfiol a gynhaliwyd gyda'r staff a'r undebau ar yr opsiynau ar gyfer ail-strwythuro'r Canolfannau Iaith i'r dyfodol oedd: pryder am golli athrawon arbenigol; effaith cynyddu'r gymhareb athro : disgybl ar ansawdd yr addysg a chyrhaeddiad y plant; ynghyd â diffyg tystiolaeth i ddangos na fyddai'r newidiadau y bu ymgynghori arnynt yn cael effaith negyddol ar y ddarpariaeth.

5.2 Yn sgil y prif negeseuon a grynhoir uchod, ynghyd â phenderfyniad y Cyngor Llawn ar 7 Mawrth 2019, ystyria'r Adran Addysg y byddai modd cyfarch y pryderon hyn yn un o'r ffyrdd canlynol:

- Byddai'n bosib cynnal sefyllfa staffio bresennol y Canolfannau Iaith, a chyfarch rhywfaint o'r diffyg yn y gyllideb drwy newid amodau cyflogaeth y staff h.y. diddymu'r haen arweinyddiaeth o ran amodau cyflogaeth ymhob Canolfan Iaith, diddymu lwfans CAD i'r athrawon ymhob Canolfan Iaith, ynghyd ag ymgorffori'r ôl-ofal yn rhan o ddarpariaeth graidd y Canolfannau Iaith, gan ddiddymu'r swydd ôl-ofal sydd yn bodoli ar hyn o bryd. Byddai hyn yn mynd gam o'r ffordd tuag at gyfarch y diffyg cyllidol, er y byddai angen adnabod ffynhonnell gyllidol i bontio gweddill y diffyg, yn arbennig o ystyried na fyddai elfennau o'r arbedion yn cael eu gwireddu'n syth.
- Byddai modd gweithredu peilot o strwythur staffio o athro a chymhorthydd gan gynyddu'r gymhareb athro : disgybl mewn un Canolfan Iaith yn unig am gyfnod, gan ei fonitro'n ofalus er mwyn canfod a ydyw yn cael effaith ar ansawdd yr addysg a chyrhaeddiad y plant. Byddai gweithredu peilot yn gohirio unrhyw benderfyniad ar yr opsiynau y bu ymgynghori arnynt, felly byddai'n ofynnol canfod ffynhonnell gyllidol amgen i bontio'r diffyg yn ystod y cyfnod peilot.
- Byddai modd gweithredu unrhyw un o'r opsiynau y bu ymgynghori arnynt gan gyfarch y diffyg cyllidol yn llawn. Byddai'r Adran Addysg yn gosod trefniadau monitro cadarn i ystyried unrhyw effaith yn sgil yr ail-strwythuro ar ansawdd yr addysg a chyrhaeddiad y plant, gan adolygu'r sefyllfa ymhén tair blynedd. Petai dymuniad i weithredu unrhyw un o'r opsiynau y bu ymgynghori arnynt erbyn 1 Medi 2019, rhagwelir y byddai'r

broses benodi ar gyfer strwythur newydd y gwasanaeth yn digwydd yn ystod wythnos olaf mis Ebrill a dechrau mis Mai. Byddai hynny'n caniatáu amser i weithredu proses apêl cyflogaeth petai angen, ynghyd â bod mewn sefyllfa i gadarnhau'r penodiadau a'r diswyddiadau oll erbyn 31 Mai 2019.

6. ASESIAD EFFAITH CYDRADDOLDEB

Cynhaliwyd asesiad effaith cydraddoldeb ar yr opsiynau y bu ymgynghori arnynt. Mae'r asesiad yn rhoi sylw penodol i elfennau cydraddoldeb gwahanol megis hil, rhyw, anabledd, iaith, crefydd neu gred ac oedran. Gweler yr adroddiad llawn yn **Atodiad 1**.

Mae'r asesiad yn nodi nad yw'r opsiynau arfaethedig yn debygol o gael unrhyw effaith negyddol o sylwedd ar nodweddion cydraddoldeb. Un o'r egwyddorion a oedd yn sail i'r opsiynau ar gyfer ail-strwythuro'r gwasanaeth i gyfarch y diffyg yn y gyllideb oedd na fyddai'r ail-strwythuro yn cael effaith ar argaeledd y ddarpariaeth i blant h.y. byddai yr un nifer o blant yn cael mynediad i'r gwasanaeth. Byddai hyn yn sicrhau yr un cyfleoedd cyfartal i blant o ran cael mynediad i'r gwasanaeth.

Bydd y Cyngor yn dilyn prosesau arferol trwy gefnogi a monitro, er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth pob Canolfan Iaith â'r nodweddion cydraddoldeb.

7. ASESIAD LLESIANT

Fel rhan o'r ystyriaethau ar gyfer gweithgareddau a phrosiectau, mae gan yr Adran Addysg rôl i hyrwyddo nodau llesiant y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ymysg disgyblion y sir. Rhoddwyd ystyriaeth lawn i unrhyw effaith yn deillio o'r opsiynau arfaethedig yn erbyn 7 nod llesiant y ddeddf, ynghyd ag amcanion llesiant y Cyngor, gan cynnwys cynnal asesiad ardrawiad. Daethpwyd i'r casgliad fod yr opsiynau arfaethedig yn galluogi'r canolfannau i barhau i gyfrannu'n effeithiol tuag at gyflawni amcanion y ddeddf.

8. BARN SWYDDOGION STATUDOL

i. Swyddog Monitro

Mae'r adroddiad yn amlygu opsiynau sydd yn agored i'r Cabinet wrth benderfynu ar y ffordd ymlaen. Mae'r adroddiad hefyd yn manylu yn benodol ar ganlyniadau y broses ymgynghori gyda staff a chyngor y Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi. Mae gofyn i'r Cabinet roi sylw penodol i'r materion yma ynghyd â'r ystyriaethau eraill perthnasol wrth ddod i gasgliad ar sut i gyfarch y bwch ariannol. Pa bynnag opsiwn a ddilynir bydd angen i'r Cabinet fod yn eglur ynglŷn a'i resymau am benderfynu ar y cyfeiriad yna.

ii. Prif Swyddog Cyllid

Er gwaethaf gostyngiad grant flwyddyn ar ôl blwyddyn, mae'r Canolfannau Iaith wedi eu gwarchod ar lefel darpariaeth hanesyddol, ac erbyn hyn mae'n anorfod bod rhaid ystyried y model darpariaeth er mwyn dygymod o fewn cyfyngiadau'r grant.

Cadarnhaf gywirdeb y ffigyrau yn Rhan 2 o'r adroddiad. Os nad oes modd lleihau'r costau o £96,000 yn llawn ar gyfer y flwyddyn ariannol 2019/20, bydd angen adnabod ffynhonnell gyllidol dros dro i bontio unrhyw ddiffyg.